

„...mindent, mi élet”

Kosztolányi Dezső Akarsz-e játszani című verséről

A szerző esztéta. Legutóbbi írását 2007. 8. számban közzöltük.

*A játszótársam, mondd, akarsz-e lenni,
akarsz-e mindig, mindig játszani,
akarsz-e együtt a sötétbe menni,
gyerekszívvvel fontosnak látszani,
nagykomolyan az asztalfőre ülni,
borból-vízből mértékkel tölteni,
gyöngyöt dobálni, semminek örülni,
sóhajtvá rossz ruhákat öltetni?
Akarsz-e játszani mindent, mi élet,
havas telet és hosszú-hosszú őszt,
lehet-e némán téát inni veled
rubin-téát és sárga páragőzt?
Akarsz-e teljes, tiszta szívvel élni,
hallgatni hosszan, néha-néha félni,
hogy a körúton járkál a november,
ez utcaseprő, szegény, beteg ember,
ki fütyörész az ablakunk alatt?
Akarsz-e játszani kígyót, madarat,
hosszú utazást, vonatot, hajót,
karácsonyt, álmot, mindenféle jót?
Akarsz játszani boldog szeretőt,
színlelni sírást, cifra temetőt?
Akarsz-e élni, élni mindörökkön,
játékban élni, mely valóra vált?
Virágok közt feküdni lenn a földön
s akarsz, akarsz-e játszani halált?*

A szinte állító kérdés, hogy ‘akarsz-e’, egyszerre zavarba ejtő és odaszegező. Nem lehet kitérni előle. Feleletadáshoz szögez, nekifeszít egy döntésnek, amely nem tűr halogatást. Most kell megválaszolni. Gyermeteg, akarnoki kérdésnek is tűnhet, de nem az, mivel a vers éppen hogy felülírja és eltávolítja a gyermetegséget (infantilizmust), és előtérbe állítja a gyermek(i)séget. A felnőttben megőrzött gyermeket keresi. Ez a vers a legfelnöttebb felnőtt versek egyike. De azzal is játszik, hogy úgy tesz, mintha nem lenne az. Mintha nem is lenne tétje: hiszen ‘csak’ játékról van szó. Pedig megszólalója már a ‘férfiúvá lett’ hangján és ismeretével beszél — pontosabban: inkább állít és csábít — mindezt kérdezve; és nagyon pontosan tudja, hogy mit kell kérdeznie, hogy mire akar rákérdezni, és arra — mindenre, ami az ember számára lényeges, felforgató és emlékezetes lehet — a legpontosabban rá is kérdez.

Nem az akarnokság gyermettségével szólal meg, hanem a felnőttben megőrzött gyermek bölcsességével: olyanéval, aki tudja, hogy miért lehet szeretni az életet, mit érdemes és kell megtenni, mi mindent nem szabad elszalasztani. Főként ez utóbbiról tud sokat. Meggyőződött és meggyőző arról, hogy azok a dolgok, amelyek a felnőtt gyermek(i)ség felől nézve megkérdőjelezhetetlenül esszenciálisak, a hazudott, megjátszott felnőttiség szempontjából lényegtelenek. A teljességgel megélt és átélt dolgok: hangulatok, ízek, illatok, érzések, örömök, bánatok, félelmek, ámulat, vágyakozás, izgalom, higgadtság, remegés, borzongás, vonzódás, szelíd reménykedés. Vágyakozik, de nem ejti foglyul a nosztalgia. Elővarázsolja a minden pillanatban megélhető játékos jelent úgy, hogy ebben a mindenkori és azonnali elmúlás is benne van. Olyan emberi léttapasztalat, amelynek játékos, derűs elfogadásához valóban felnőtt érettség szükséges. Amely a halált is a játék — életjáték — részeként képes látni és láttatni.

Tudja azt is, hogy mindennek akkor lesz és van igazán értéke, ha van valaki, akivel megosztható, megélhető. Olyan Valaki, aki teljes egészében belevonható a játékba, aki nemcsak nézi a játékot, hanem együtt játszik. Emiatt is olyan erős az ismétlődő kérdés: 'akarsz-e'. Nem csupán a 'szeretnél-e', a 'kedved lenne-e' vagy a 'mit szólnál, ha'. Ez az 'akarsz-e' nemcsak a velem-et foglalja magában, hanem kitüntetetté tesz egy veled-et is; meghívott, kiválasztott lesz a vers megszólítottja. Akár válaszol a hívásra, akár nem. Hiszen a feltett kérdések révén már eleve belevonódik egy ismerősen különös, varázsos világba, amely attól olyan titokzatos, hogy semmi ismeretlen nincsen benne. Lényegileg tapint rá a mindennapok szépségére; nem a hétköznapiakon túllépve keresi a harmónia és az öröm lehetőségét, hanem belép a mindennapokba, észreveszi, meglátja, hogy minden ott van és „minden megvan”. Nem az elérhetetlen után késztet vágyakozni, hanem megmutatja az elérhetőt, az itt lévő, a nekünk adatottat, ami révén átélhetjük, megérezhetjük azt, amire még mindezek fölött vágyakozhatunk és várakozhatunk. Az emlékeket, a már bennünk meglévőket (a 'meglettet' és megleletet) teszi jelen és jövő idejűvé.

Bármennyire is felzaklatnak, változtatásra hívnak, elgondolkodtatnak a kérdések, mégsem erőszakkal követelik a választ, az egy szavas feleletet. Hiszen nem akarnak többet, mint igent vagy nemet. Valami olyasmit mozdítanak meg a verset olvasó legbensőbb rétegeiben, mint August von Platen verse Trisztánról: „Ki a szépet szemtől szembe látta, / Életét már halálba vetette...” Szemléletében azonban közelebb áll Rilke *Archaikus Apolló-torzójának* utolsó sorához („Változtasd meg éted!”). Mindez Kosztolányinál rejtetten, utalásszerűen, derűsen, minden tragikumot kerülve, azt szinte elutasítva. Ahogy egy felnőttiségbe érett gyermek bepillanthat és versben megosztva bepillantást engedhet Másnak is, másoknak is a színről színre hétköznapiakat bevilágító felvillanásába.